

Andrzej Bogaj

Wstęp

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 13, 5-7

2000

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wstęp

O szkole i edukacji w nowych, wciąż zmieniających się warunkach, w jakich znalazł się współczesny świat, powiedziano i napisano już wiele. Wystarczy wspomnieć tylko dla przykładu: raporty Klubu Rzymskiego, World Future Studies Federation, Międzynarodowego Biura Edukacji UNESCO, czy też wydane niedawno raporty: J. Delorsa, *Białą Księgę, Tworzenie Europy przez edukację*. Znalazło się w nich wiele tez i postulatów powszechnie akceptowanych przez społeczność międzynarodową, ale również wiele nowych pytań i nowych – nie rozwiązanych dotąd – problemów. Współczesna szkoła wciąż jest przedmiotem krytyki, głębokich zmian i poszukiwań nowej dlań formuły, czy też modelu organizacyjnego.

Umberto Eco podczas wizyty w Polsce w lutym 1996 r. stwierdził wręcz, iż „szkołę trzeba wymyślić na nowo. Ona musi przygotować do inteligentnego i krytycznego korzystania z mediów” („Gazeta Wyborcza” z 2–3 marca 1996 r.). Można sądzić, iż miał również na myśli nowe podejście do edukacji społeczeństwa w dobie cywilizacji informacyjnej.

Owo podejście – jak podkreśla się w *Programie Światowej Dekady Rozwoju Kulturalnego* (1988–1997) – kładzie nacisk na potrzeby człowieka w zmiennych warunkach cywilizacji informacyjnej i humanistyczne wartości jego rozwoju oraz wzmocnienie kulturalnego wymiaru edukacji, w której centralne miejsce zajmuje człowiek i jego relacje ze światem zewnętrznym. Wymagać to jednak będzie przewartościowania dotychczasowego, tradycyjnego rozumienia edukacji, eksponującego – jak wiadomo – nauczanie. Nowe podejście do edukacji preferuje zaś indywidualny wysiłek jednostki, jej samorozwój i autokreację, a więc to wszystko, co składa się na proces uczenia się.

Celem tak rozumianej edukacji ma być poczucie spójności wiedzy i sensu postępu oraz ukształtowanie u uczniów takich m.in. cech, jak: otwartość, wyobraźnia, inicjatywa, odpowiedzialność, rozumienie sensu i skutków swoich działań, umiejętność współzycia i współdziałania z ludźmi.

Nowe rozumienie edukacji nakłada oczywiście na współczesną szkołę nowe zadania i funkcje społeczne. Szkoła jest, jak wiadomo, pewną formą transmisji kultury, a zarazem trwałym jej elementem. Musi zatem przygotowywać jednostki do twórczego uczestnictwa w kulturze i współczesnej cywilizacji, a także do jej doskonalenia i rozwoju. Ta kreatywna rola jednostki wobec świata zewnętrznego obejmować ma nie tylko świat techniki i dóbr materialnych, świat informacji, ale także w równej mierze świat wartości i stosunków międzyludzkich.

Zwróćmy jednak uwagę, że drogi prowadzące do realizacji tych nowych zadań mogą być różne, jak dowodzi dotychczasowa praktyka reformowania współczesnej szkoły. Wskazują na to pewne idee, które legły u podstaw owych reform, jak: „rozumieć świat – kierować sobą”, „uczyć się, aby być”, „uczyć się bez granic”, „uczyć się przez całe życie”, „uczyć się dla zmiany i rozwoju”, „uczyć się, aby żyć wspólnie”, „uczyć się, aby wiedzieć”, „uczyć się, aby działać”.

Łatwo zauważyć, że idee te były propagowane m.in. przez wspomniane wyżej raporty Klubu Rzymskiego, J. Delorsa, *Białą Księgę*. Można je także bez trudu odnaleźć w założeniach współczesnych reform oświatowych w krajach Unii Europejskiej. Ich wdrażanie zaś doprowadziło m.in. do:

- systematycznego wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z różnych środowisk społecznych,
- upowszechnienia wykształcenia średniego, aż do objęcia nim (w wielu krajach UE) 80–85% młodzieży w wieku 16–19 lat,
- upowszechnienia wykształcenia wyższego uniwersyteckiego i pozauniwersyteckiego i objęcia nim 40–65% populacji młodzieży w wieku 19–24 lat,
- intensywnego rozwoju kształcenia ustawicznego.

Trzeba przy tym dodać, iż w ciągu minionych 10–15 lat nastąpiło istotne przewartościowanie pojęcia kształcenia ustawicznego (ang. continuing learning). Najpierw zastąpiono je terminem „uczenie się przez całe życie” (ang. lifelong learning), a *Biała Księga* zastępuje je pojęciem „uczącego się społeczeństwa” (ang. learning society).

Doświadczenia wymienionych reform edukacyjnych w krajach Unii Europejskiej wskazują, iż mimo widocznego postępu, nie spełniły one w wielu przypadkach pokładanych w nich nadziei, zrodziły natomiast nowe problemy, które zmuszają do poszukiwania alternatywnych i lepszych rozwiązań.

Celem niniejszego tomu studiów jest włączenie się do tych poszukiwań oraz do dyskusji nad modelem współczesnej i przyszłej szkoły. Do udziału w niej zaprosiliśmy pracowników i absolwentów Wydziału Pedagogicznego WSP Kielce oraz pracowników Instytutu Badań Edukacyjnych w Warszawie. W gronie autorów znaleźli się nie tylko profesorowie, doktorzy, ale najmłodszy stażem naukowym asystenci i doktoranci.

Na treść tomu składają się: studia – prezentujące priorytety i bariery przemian współczesnej szkoły; relacje z badań – opisujące wyniki badań nad szeroko rozumianą efektywnością edukacyjną szkół w Polsce; doświadczenia i propozycje, dotyczące różnych elementów modelu współczesnej szkoły, wreszcie recenzje najnowszych i wartych polecenia książek pedagogicznych.

Mamy nadzieję, iż rozprawy i studia zawarte w niniejszym tomie będą dla czytelników źródłem twórczej refleksji oraz inspiracją do dalszej dyskusji nad doskonaleniem szkoły w Polsce.

Andrzej Bogaj